

בדין טומאתם של נדב ואביהו

• דף נג •

הרב יוסף שליט

בגמ' ביומא (נג.) מבואר שחטאם של נדב ואביהו היה שהורו הלכה בפני משה רבנו בכך שלימדו שצריך להביא אש מן ההדיוט בשביל להצית את אש המזבח החיצון.

ובתו"י ד"ה אע"פ הקשה על דברי הגמ' איך יתכן שנדב ואביהו רצו להביא אש מההדיוט הרי מבואר בתורת כהנים שמיני ובסנהדרין בדף נב שנדב ואביהו מתו בתוך אוהל מועד. והרי רק לגבי מזבח החיצון יש מצוה להביא אש מן ההדיוט אע"פ שיש אש מהשמים, אך למזבח הקטורת לוקחים גחלים ממזבח החיצון ולא מן ההדיוט? ואם חטאו נדב ואביהו בהבאת האש למה מתו בתוך האוהל היו צריכים למות בחוץ כשקרבו למזבח החיצון עם אש זרה? ומבארים התו"י, שהגמרא דידן חולקת על התו"כ. ובאמת ע"פ הגמרא ביומא בני אהרון מתו מחוץ לאוהל מועד לפני המזבח, וכלל לא נכנסו לקודש.

ובתו"כ (שמיני - מכילתא דמילואים) נחלקו בפירוש הכתוב "וימותו לפני ה'": "רבי אליעזר אומר לא מתו אלא בחוץ מקום שהלויים מותרים ליכנס לשם, שנאמר ויקרבו וישאום בכתנותם. אם כן למה נאמר וימותו לפני ה'. נגפן מלאך ודחפן לחוץ, והוציאם. רבי עקיבא אומר לא מתו אלא בפנים, שנאמר וימותו לפני ה', אם כן למה נאמר ויקרבו וישאום בכתנותם, מלמד שהטילו חנית של ברזל וגררום והוציאם לחוץ".

ויש להתבונן בדברי התו"כ, מדוע חולק ר"ע על ר"א. הרי גם לר"א היו נדב ואביהו בתוך הקודש אלא מחדש ר"א שמלאך נגפם החוצה. ולמה היה צריך להודפם ולא מפרש שמתו בקודש ומשם הוציאו אותם כדעת ר"ע.

ועוד, יש להבין מה אומר ר"ע שהוציאו חנית של ברזל, ולא בחנית אחרת.

בבעל הטורים ויקרא שמיני כתב: "קרבו. יש בו ב' טעמים, מלמד שלא קרבו אליהם להיכל, אלא הטילו בהם חנית של ברזל וגררום והוציאו אותם לחוץ". מדוייק מהטעמי המקרא כדעת ר"ע. ושוב יש לתרץ שתי הקושיות הנ"ל.

כדי לבאר שיטת ר"ע, יש להקדים דברי המשנה בסנהדרין בדף נב. שמצות הנשרפין ליצוק בפיהם פתילה של אבר. ומבארת הגמ' שלומדים משרופי קורח שהיתה שם שריפת נשמה וגוף קיים, כך בהרוגי בי"ד בשריפה. אך לדעת ר' אלעזר שם מבואר שלומדים מנדב ואביהו, ובהם היתה שריפת נשמה וגוף קיים כך גם בהרוגי בית שריפת נשמה וגוף קיים.

ומבואר שלסתם משנה בסנהדרין שריפת נדב ואביהו היתה גם בגופם ולכן אי אפשר ללמוד מהם להרוגי בית דין אלא דוקא משריפת קורח ועדתו ובה נחלק ר"א.

הגמ' במסכת סוכה בדף כה מבארת מי היו אלו שהיו טמאים לנפש אדם, ולא יכלו להקריב את קורבן הפסח. לדעת ר"ע שם היו הטמאים מישאל ואלצפן שנטמאו לנדב ואביהו. ומקשים התוס' בסנהדרין בדף נב איך נטמאו מישאל ואלצפן, הרי מבואר שלסתם משנה נשרף גם גופם ומת שרוף אינו מטמא? ומתריצים: "ויש לומר דשלדן קיימת הוה כדאמר בהמפלת (גדה דף כז): מת שנשרף ושלדו קיימת טמא". ויוצא מתירוץ התוס' שרק בגלל שהיה השלד קיים, נטמאו מישאל ואלצפן.

ובמשנה באוהלות מבואר, שלדעת רבי אליעזר אפר של שרופים מטמא ברובע הקב, אך לדעת חכמים לא מטמא בכלל. ורק ההרוג כולו מטמא כששלדו קימת.

המלבי"ם פרשת שמיני אות כה מבאר שר"א ור"ע לשיטתם. משום שנתקשו התנאים מדוע מישאל ואלצפן הוציאו את נדב ואביהו, הרי היו צריכים אלעזר ואיתמר להוציאם כדין המפורש בתוספתא בכלים א יא לגבי טומאה שנמצאה במקדש, שאם אפשר בכוהנים, יכנסו כהנים. ורק אם אין כהנים נכנסים לוויים? וביישוב קושיא זו נחלקו התנאים. ר"א לשיטתו שאפר השרופים מטמא, יכול להסביר שהמלאך נגף אותם וממכתו נדחו לאחור אל מקום שבו הלויים יכלו לקחתם. ואף שאחר שמלאך נגפם נתפזר גופם שכן נשרפו בכ"ז נטמאו מישאל ואלצפן משום שלדעת ר"א בכך שהרימו את האפר נטמאו למרות שגופם נשרף.

אך ר"ע סובר כחכמים, שאפר שרופים לא מטמא, ולכן אם היו נדב ואביהו ניגפים ממכת המלאך לא היו מטמאים כלל. שכן לדעת חכמים שרוף מטמא רק אם שילדו

קימת שלימה ואם המלאך הוציאם החוצה כבר נתבלבלה צורת שילדם ושוב לא מטמאים. ולכך חולק, שמתו בקודש ונגעו בהם מישאל ואלצפן כששילדם היתה קימת, ואז נטמאו. ולא הוציאום אלעזר ואיתמר לפי שהוצאום עם חנית ולא נכנסו לתוך הקודש.

ומתחדש מדברי המלבי"ם שרק בזמן שהתחילו לגרור גופם החוצה נטמאו, אך אחר שכבר הוציאום מהמשכן כבר נתבלבלה צורתם, ושוב לא היו מטמאים. ולפי דבריו מבואר היטב למה שנה ר"ע, שהביאו חנית של ברזל להוציאם מההיכל? הרי יכלו לקחת גם חנית של פשוטי כלי עץ? אך לדברי המלבי"ם שנדב ואביהו היו מטמאים רק לפני שגררו אותם החוצה, מוכח, שנטמאו מישאל ואלצפן ברגע שנגעו בגופם שבהיכל. ובזה נטמאים רק אם לקחו חנית של ברזל שזבה ניטמאים בטומאה גמורה, משום שנוגעים במת בחיבורים.

ובדעת זקנים שמיני (ויקרא י ב) הקשו לדעת ר"ע הרי נטמא המשכן, שכן מתו נדב ואביהו בתוך הקודש. וז"ל: "ותימה לדברי ר' עקיבא א"כ נטמא המשכן דאיסקרי אוהל מטומאת מת, וצריך הזאה שלישי ושביעי. ולא מצינו שפסקו מעבודתם כלל. וכן כתוב בפירוש ומפתח אהל מועד לא תצאו, דבשלמא לר"א א"ל שדחפן המלאך לחוץ קודם יציאת נשמה, אלא לר' עקיבא קשיא. וצ"ע".

וליישב קושיא זו הביא הזית רענן (לבעל המגן אברהם פרשת שמיני) בשם ספר ברכת אהרן שעדין לא נאמרה פרשת טומאת אוהל, שכן פרשת פרה אדומה נאמרה רק ביום השמיני למילואים, ולכן לפני שנאמרה הפרשה לא היתה טומאת אוהל ושוב לא נטמא המשכן. אך מקשה, שכן מישאל ואלצפן נטמאו ולא יכלו לעשות הפסח בגלל זה, ואיך אפשר לומר שלא נאמרה פרשת הטומאה? ומישב שטומאת מגע כבר נאמרה ולכך נטמאו, אך טומאת אוהל לא נאמרה, ולכן המשכן לא נטמא.

הצל"ח פסחים (ז א) הביא דברי הזית רענן וחלק עליו, וכתב, וז"ל: "והקשה הזית רענן אם כן איך נטמאו מישאל ואלצפן, ותירץ בדוחק דטומאת מגע מת נאמר קודם לכן אבל טומאת אוהל נאמר אח"כ, ודבריו דחוקים. ולי נראה באותה שעה שנשאום אחר שכבר הוציאם מקדש הקדשים נאמרה הפרשה, ואם כן הם נטמאו והאוהל לא נטמא". ומבאר שלא נאמרה כל פרשת טומאה עד שהוציאום מהמשכן, וממילא לא נטמא המשכן, אך הם נטמאו, שכן כשנשאו אותם בכותונתם כבר נאמרה הפרשה.

ולפי דברי המלבי"ם הנ"ל מובן מדוע לא כתב בהזית רענן כדברי הצ"ח. שכן אחר שהוציאו אותם מהקודש כבר נתבלבלה צורתם, ושוב לא היו מטמאים, ולכן מחויבים אנו שלבאר שפרשת מגע טומאה כבר נאמרה עוד לפני שהוציאו מהקודש.

ות"ל מצאתי בטעמא דקרא (פרשת חוקת) שהביא הגר"ח ק"ק זצ"ל (נכתב בתוך השבעה להג', כד אדר תשע"ב) שהביא דברי המדרש במדבר פ"ח אות ז שעל כל דבר ודבר היה הקב"ה אומר למשה רבנו טומאתו וטהרתו. כיון שהגיעו לפרשת אמור, שאל משה במה טהרתו אם נטמא לנפש, ולא השיבו הקב"ה. כיון שהגיע לפרשת פרה אדומה, אמר לו הקב"ה מה ששאלת איך טהרתו, זו תהיה טהרתו. והקשה שם למה לא ענה לו הקב"ה בתחילה איך נטהרים מטומאת מת? ומיישב ע"פ דברי חז"ל ומובא ברש"י פרשת חוקת שפרה אדומה היא כפרה על חטא העגל. וא"כ בסיני עדיין לא חטאו בעגל, ובזה אפשר שהיתה טהרה אחרת לטמא, ורק אחר שחטאו, נאמרה בר"ח ניסן פרה אדומה שזו טהרת טומאת המת.

ולפי זה מיושבים דברי הזית רענן כמין חומר. שבאמת טומאת מגע מת נאמרה בסיני כאמור במדרש, ובזה נטמאו מישאל ואלצפן. אך טומאת אוהל שנאמרה בפרשת פרה אדומה לא נאמרה עדיין, אלא רק באותו יום א' ניסן אחר שהוציאו אותם. ולכן לא נטמא המשכן. וזה כשיטת ר"ע וכביאור המלבי"ם.

עוד חשבתי ליישב בזה מה שקשה מדוע לר"ע הביאו דוקא חנית של ברזל? ולא של פשוטי כלי עץ. הרי בעירובין ב"דף קד: מבואר שאם יש שרץ במקדש, לדעת ר' יהודה מביאים צבת של עץ בשביל להוציאו, ואין הכהן מוציאו בבגדו כדי לא להרבות את הטומאה בתוך הקודש. ובפרדס יוסף שמיני (י אות ד ד"ה ברמב"ן) מביא קושיא זו, לפי שסתם ספרא ר' יהודה אליבא דר"ע, וא"כ דברי ר"ע שהביאו חנית של ברזל הם אליבא דר' יהודה, והוא לשיטתו היה צריך לבאר שהביאו צבת של עץ? וא"כ מדוע באמת לא הביאו צבת של עץ להוציא את נדב ואביהו כדי שלא להרבות את הטומאה?

אך לפי דברי המלבי"ם הנ"ל אפשר לישב נפלא קושיתו. שכן מובא בב"י (יו"ד שעד) שגדול הדור שמת הרי הוא כנשיא שמת, שמצוה להיטמא לו. וכך כתב הגהמ"י בשם ראב"ה, וכך נהג ר' חיים הכהן שנטמא לר"ת לפי שמצוה להיטמא לו, כמבואר בתוס' בכתובות ב"דף קג: וא"כ נראה שכמו שנדחה איסור טומאת כוהנים מפני גדול הדור, כך גם איסור אפושי טומאה. והואיל ואחר שהוציאו אותם כבר

לא טימאו נדב ואביהו, וכנ"ל שכן נתבלבלה צורתם, ממילא בשביל המצוה להיטמא לגדולי הדור הביאו בדוקא חניית של ברזל. והכל עולה שפיר מאוד בדעת ר"ע.

הערוך לנר מסכת סוכה דף כה הקשה: "בגמרא מבואר שהטמאים שנדחו לפסח שני היו עוסקין בנדב ואביהו. מכאן קשה על שיטת רבינו חיים כהן שהביאו התוס' כתובות (קג ב ד"ה אותו) דס"ל דכשמת רבי בטלה קדושה, דהיינו קדושת כהונה. והיינו ע"כ משום דצדיקים אינן מטמאין כמו שהשיב אליהו כשטימא לרבי עקיבא, כמו שהביאו התוס' בב"מ (קיד א ד"ה מהו) ע"ש. וא"כ היאך נטמאו מישאל ואלצפן בנדב ואביהו שהיו צדיקים גמורים ויהי' ראוי' מזה לשיטת התוס' שם דרק לענין טומאה דרבנן בטלה קדושת כהונה. אבל י"ל דגם לשיטת ר"ח אין הטעם משום דצדיקים אינם מטמאין, אלא משום דלחכם הכל קרוביו, ומטעם טומאת קרובים הותר. אבל הא דצדיקים אינם מטמאים, אין זה טעם גמור כמש"כ התוס' בב"מ (שם) וביבמות (סא א ד"ה ממגע) ועיין מה שכתבתי בספרי ערוך לנר שם".

ולכאורה יש להקשות על מה שתירץ את שיטת ר' חיים הכהן, שצדיקים כן מטמאים ולכן נטמאו מישאל ואלצפן. וקשה, למה לא נטמאו להם כל ישראל, הרי ר' חיים הכהן סובר שיש מצוה להיטמאות לגדול הדור כמו לנשיא. וקשה מיניה וביה, למה לא נטמאו לנדב ואביהו כולם? אך לפי המתבאר ע"פ דברי המלבי"ם, נראה ברור שרק מישאל ואלצפן נטמאו לנדב ואביהו, שכן רק הם נגעו בהם בזמן שהיו מטמאים במשכן. אך אחר שהוציאום מהקודש, וראו שנתבלבלה צורתם, וכבר לא היו מטמאים ולכן שאר ישראל אף שהיו מחויבים להיטמא - לא יכלו להיטמא שכן גופם של נדב ואביהו נשרף וכנ"ל.

